

До разової спеціалізованої вченої ради у
Національній академії внутрішніх справ

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Філіпова Юрія Євгеновича
«Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних
правопорушень в умовах воєнного стану в Україні», подану до захисту на
здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за
спеціальністю 081 Право**

Ступінь актуальності обраної теми. Воєнний стан об'єктивно змінив зміст і умови застосування криміналістичної техніки. Проведення слідчих (розшукових) дій нерідко відбувається на територіях, що зазнали обстрілів, руйнувань, мінування, пожеж або тимчасової окупації. Слідчі, спеціалісти й судові експерти змушені працювати в умовах підвищеної небезпеки, обмеженого доступу до місця події, пошкодження об'єктів, втрати речових доказів, переміщення потерпілих і свідків, а також необхідності швидкого документування слідової інформації. Це істотно підвищує вимоги до криміналістичних комплектів, засобів фото- і відеофіксації, безпілотних літальних апаратів, мобільних лабораторій, цифрових технологій, засобів індивідуального захисту та спеціального обладнання для роботи з вибухонебезпечними, біологічними, трасологічними, балістичними й електронними слідами.

Не менш важливим є те, що традиційні криміналістичні рекомендації здебільшого формувалися для умов мирного часу. Вони не повною мірою враховують особливості огляду місця події після ракетних ударів, артилерійських обстрілів, вибухів, руйнування інфраструктурних об'єктів, масової загибелі людей, переміщення значної кількості матеріальних об'єктів та необхідності одночасного забезпечення доказової цінності й безпеки учасників процесуальної дії. Саме тому виникає потреба у науковому опрацюванні техніко-криміналістичного забезпечення як самостійного напрямку організації досудового розслідування в умовах воєнного стану.

Особливої актуальності тема набуває у зв'язку з роллю судових експертиз у кримінальних провадженнях воєнного періоду. Вибухотехнічні, балістичні, трасологічні, молекулярно-генетичні, судово-медичні, комп'ютерно-технічні, військово-технічні та інші експертизи мають істотне значення для встановлення механізму події, виду застосованої зброї, причин і характеру пошкоджень, ідентифікації загиблих осіб, визначення причинно-наслідкових зв'язків та перевірки версій сторони обвинувачення. Водночас діяльність експертних установ у період воєнного стану ускладнюється перевантаженням експертів, дефіцитом сучасного обладнання, пошкодженням окремих лабораторій, логістичними труднощами та потребою в оперативному оновленні методичного забезпечення.

Наукова значущість обраної теми полягає також у тому, що в криміналістиці недостатньо розробленими залишаються питання системного використання технічних засобів під час проведення слідчих (розшукових) дій у небезпечних умовах, оцінки висновків експертів, забезпечення цілісності цифрових доказів, організації взаємодії слідчих, прокурорів, спеціалістів, експертів, оперативних підрозділів і військових формувань. Практика потребує чітких науково обґрунтованих рекомендацій щодо застосування сучасних технічних засобів, дотримання процесуальних вимог, фіксації доказової інформації та забезпечення її подальшого використання у судовому провадженні.

З огляду на викладене, тема дисертації Філіпова Юрія Євгеновича «Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні» є актуальною для криміналістичної науки, кримінального процесу, судово-експертної діяльності та практики досудового розслідування. Її опрацювання спрямоване на підвищення якості документування кримінальних правопорушень, збереження доказової інформації, удосконалення застосування спеціальних знань і забезпечення належного доказування в умовах воєнного стану.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Науковий рівень дисертаційного дослідження та наукових публікацій Ю. Є. Філіпова відповідає вимогам, що висуваються до робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право. Робота виконана у Національній академії внутрішніх справ відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019), Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023). Робота відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства внутрішніх справ України на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454), 2025–2029 роки (наказ МВС України від 21 травня 2024 року № 326) й Пріоритетним напрямом наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 року, протокол № 23), 2025–2029 роки (рішення Вченої ради від 30 грудня 2024 р., протокол № 25).

Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено в 11 публікаціях, серед яких чотири статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, п'ять – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях та у двох методичних рекомендаціях.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Ціла низка результатів і висновків, які з них слідують були отримані вперше і мають достатній ступінь наукової новизни, зокрема:

– запропоновано концептуальне бачення системи техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень на основі інтеграції слідчої та експертної практики в умовах воєнного стану, що враховує особливості криміналістичних завдань у зонах бойових дій, адаптацію методик до обмежених ресурсів, ризиків руйнування доказової бази та необхідність оперативного використання мобільних техніко-криміналістичних засобів; взаємодії слідчого, експерта, спеціаліста, оперативного працівника в межах єдиного інформаційно-криміналістичного простору для підвищення ефективності збирання, дослідження й використання здобутої інформації як доказів;

– обґрунтовано, що в умовах воєнного стану техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень потребує підвищених вимог до автономності, мобільності та стійкості застосовуваних засобів, серед яких найбільш ефективними є пересувні польові лабораторії, безпілотні системи й цифрові комплекси збору доказів, а результативність їх використання визначається рівнем професійної підготовки фахівців, здатних ефективно працювати з сучасним обладнанням, оперативно реагувати на зміну тактичної ситуації та неухильно дотримуватися вимог процесуального законодавства й протоколів безпеки;

– науково доведено доцільність залучення спеціаліста-криміналіста до самостійного проведення огляду місця події без обов'язкової присутності слідчого, із подальшим складанням протоколу огляду або висновку, що сприятиме оптимізації процесу розслідування на деокупованих територіях, зниженню навантаження на органи досудового розслідування та підвищенню оперативності фіксації, збереження й дослідження доказів;

– розроблено типовий алгоритм оцінки результатів судових експертиз, що проводяться під час досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану, який охоплює послідовні стадії: перевірка дотримання вимог закону при призначенні та проведенні експертизи; аналіз достовірності й достатності об'єктів дослідження; оцінка наукової обґрунтованості та

правомірності застосованої методики; визначення повноти висновку експерта; перевірка логічної обґрунтованості перебігу та результатів експертного дослідження; оцінка належності отриманих результатів до конкретного кримінального провадження; перевірка компетентності експерта;

Отже дисертаційне дослідження Філіпова Юрія Євгеновича «Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні», виконане на високому науково-методичному і методологічному рівнях. Результати і положення дисертації, які виносяться на захист відповідають всім вимогам положення на здобуття наукового ступеня доктора філософії, є обґрунтованими та логічними, мають достатній ступінь наукової новизни та практичне значення, вирішують поставлену проблему.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків досліджень дисертаційної роботи Філіпова Юрія Євгеновича не викликають жодних зауважень. Вони логічно витікають з тексту дисертаційного дослідження та базуються на власних судженнях автора, зібраних матеріалах, їх аналізі та узагальненні. Пропозиції, подані автором, щодо удосконалення чинного законодавства України оформлені належним чином, мають важливе теоретичне та практичне значення. Висновки дисертаційної роботи логічно поєднані із розділами й підрозділами роботи, підсумовуючи отримані результати.

Емпіричну базу дослідження становлять систематизовані дані державної статистичної звітності щодо діяльності правоохоронних органів України за 2022–2025 рр., аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора, Національної поліції, Державного бюро розслідувань, Служби безпеки України, Експертної служби МВС України та Верховного Суду. До емпіричної бази дослідження включено результати вивчення 260 кримінальних проваджень і 190 висновків судових експертиз, підготовлених в умовах воєнного стану, а також зведені дані опитування 210 слідчих і дізнавачів, 95 інспекторів-криміналістів та 80 судових експертів. Використано аналітичні узагальнення

міжнародних організацій (ООН та ОБСЄ), що стосуються документування воєнних злочинів, а також результати багаторічного вивчення автором слідчої та судово-експертної практики.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Результати дослідження, що виносяться на захист, отримані завдяки всебічному використанню комплексного підходу, який передбачає поєднання низки різноманітних методів наукового пізнання – загальнонаукових та спеціальних, серед яких: *діалектичний* – для встановлення загальних та особливих закономірностей розвитку техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану (розділ 1); *системного аналізу* – для комплексного узагальнення наукових підходів, концепцій і точок зору вчених щодо проблем техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень, а також для визначення взаємозв'язку між його суб'єктами, засобами й організаційно-правовими механізмами (у всіх розділах дисертації); *догматичний* – для тлумачення понять і категорій криміналістики та кримінального процесу, що дало змогу уточнити понятійно-категоріальний апарат дослідження (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1); *формально-юридичний* – для аналізу та конкретизації змісту правових норм, які регулюють застосування техніко-криміналістичних засобів і спеціальних знань у кримінальному провадженні під час воєнного стану (підрозділи 1.2, 2.1); *системно-структурний* – для формування змісту, структури та складових елементів техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану (підрозділ 1.2); *структурно-функціональний* – для класифікації суб'єктів техніко-криміналістичного забезпечення, визначення їхніх повноважень і функцій, а також для встановлення основних способів виявлення, вилучення та фіксації слідів кримінальних правопорушень під час проведення слідчих (розшукових) дій у зонах бойових дій (підрозділи 2.1, 2.2); *моделювання* – для формування перспектив розвитку техніко-криміналістичного забезпечення розслідування

кримінальних правопорушень (розділ 3); *прогнозування* – під час розроблення пропозицій щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства та практики застосування техніко-криміналістичних засобів у період воєнного стану (підрозділ 2.2., розділ 3); *статистичний* – для узагальнення даних вивчення державної статистики (підрозділи 1.2, розділи 2, 3); *соціологічний* – для підтвердження теоретичних положень результатами анкетування респондентів, серед яких слідчі, дізнавачі, інспектори-криміналісти та судові експерти (розділи 2, 3).

Методологічні аспекти проведеного дослідження, як і аргументується у роботі, мають передбачати раціональне поєднання емпіричних та теоретичних методів. Адже перші є ефективними знаряддями отримання й підтвердження лише фактичної інформації (тобто такої, що пов'язана з конкретними ситуаціями, подіями, обставинами тощо). Для обґрунтування ж загальних положень чи висновків доцільно застосовувати інструментарій теоретико-критичного аналізу, що базується на закономірних принципах побудови аргументаційних процедур. Тим самим забезпечуватиметься принциповий характер таких висновків, який неможливо обґрунтувати виключно емпіричними спостереженнями окремих явищ чи шляхом статистичних досліджень. Проведене дослідження дозволило автору вирішити низку теоретичних, правових і праксеологічних проблем розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження.

Сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі можуть бути використані в:

– *науково-дослідній сфері* – у ході подальшого вирішення проблем, пов'язаних з техніко-криміналістичним забезпеченням розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану (акт Національної академії внутрішніх справ від 25 березня 2026 р. № 73-нд);

– *практичній діяльності* – під час розроблення та вдосконалення відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, а також рекомендацій,

спрямованих на підвищення ефективності підготовки, призначення, проведення та використання результатів техніко-криміналістичних досліджень у кримінальному провадженні (акт Головного слідчого управління Національної поліції України від 17.11.2025 № 109989);

– *освітньому процесі* – для підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Особливості розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Дії поліцейського на місці події», «Теоретичні основи судових експертиз», «Технічні засоби криміналістичних досліджень», «Використання спеціальних знань у кримінальному провадженні», «Судова експертологія», «Криміналістичні засоби та методи розслідування кримінальних правопорушень» (акт Національної академії внутрішніх справ від 25 березня 2026 р. № 72-оп).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційна робота **Філіпова Юрія Євгеновича «Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні»** викладена українською мовою на 246 сторінках. Структура роботи відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії і скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами. У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи; окреслено наукову

новизну, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача; надано відомості про апробацію та публікації результатів дослідження, структуру й обсяг дисертації.

У розділі 1 «Теоретичні основи техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні» проаналізовано стан наукової розробленості відповідної проблематики, визначено основні підходи до розуміння техніко-криміналістичного забезпечення, його завдання та суб'єктний склад. Дисертантом обґрунтовано, що воєнний стан істотно змінив умови виявлення, фіксації, вилучення, дослідження та збереження доказової інформації, а тому традиційні положення криміналістичної техніки потребують уточнення з урахуванням небезпеки для учасників слідчих дій, обмеженого доступу до місць подій, руйнування об'єктів, втрати речових доказів і необхідності швидкого документування наслідків кримінальних правопорушень. Наукову цінність має висновок автора про те, що техніко-криміналістичне забезпечення не може зводитися лише до використання окремих технічних засобів або проведення судових експертиз, оскільки охоплює організаційні, процесуальні, технічні, методичні та безпекові складові розслідування.

У розділі 2 «Техніко-криміналістичне забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні» розкрито види техніко-криміналістичних засобів, що застосовуються у кримінальному провадженні, та особливості їх використання під час огляду місця події й інших слідчих (розшукових) дій. Обґрунтовано, що в умовах воєнного стану особливого значення набувають мобільні криміналістичні комплекти, переносні лабораторії, засоби фото- і відеофіксації, безпілотні літальні апарати, 3D-сканування, цифрові комплекси збирання доказів, засоби індивідуального захисту, а також обладнання для роботи з біологічними, вибухотехнічними, трасологічними та електронними слідами. Переконливими є положення дисертації про те, що належне техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події визначає якість подальшого

доказування, оскільки саме на цьому етапі формується основний масив відомостей про обстановку, механізм події, сліди, об'єкти та можливі джерела доказової інформації.

У цьому ж розділі дисертант слушно звертає увагу на специфіку застосування техніко-криміналістичних засобів під час обшуку, допиту, слідчого експерименту, освідування та отримання зразків для експертизи. Доведено, що аудіо- та відеофіксація, дактилоскопічні, біологічні, комп'ютерно-технічні, електронно-оптичні й цифрові засоби мають не допоміжне, а доказове значення, оскільки забезпечують повноту фіксації процесуальних дій, збереження електронних даних, встановлення присутності особи на місці події та відтворення окремих елементів обстановки кримінального правопорушення.

У розділі 3 «Техніко-криміналістичне забезпечення судових експертиз під час розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні» розглянуто види та можливості судових експертиз, зміст техніко-криміналістичного забезпечення експертної діяльності, а також порядок оцінки й використання результатів експертних досліджень у кримінальному провадженні. Автором обґрунтовано значення криміналістичних, вибухотехнічних, комп'ютерно-технічних, військово-технічних, товарознавчих, судово-медичних, молекулярно-генетичних, психіатричних та інших експертиз для встановлення механізму події, виду застосованих засобів ураження, характеру пошкоджень, причинно-наслідкових зв'язків, особи загиблого або причетності конкретної особи до кримінального правопорушення.

Отримані результати дисертаційного дослідження рекомендуються для використання у діяльності правоохоронних органів, закладів вищої освіти, в науково-дослідних розробках установ й організацій, дослідниками при написанні наукових праць, плануванні досліджень за даним напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

У цілому позитивно оцінюючи дисертацію Ю. Є. Філіпова, необхідно звернути увагу на деякі положення, що могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. У підрозділі 1.2 автор розглядає поняття, завдання та суб'єктів техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. Водночас вказані елементи подано як взаємозамінні, що ускладнює сприйняття їх самостійного змісту. Доцільним було б чіткіше відмежувати зміст техніко-криміналістичного забезпечення від його функціонального призначення, а також конкретизувати роль кожного суб'єкта в організації, застосуванні та процесуальному закріпленні криміналістичних засобів.

2. Висновок до підрозділу 2.2 потребує певного уточнення в частині твердження про формування доказової основи всього подальшого розслідування саме під час огляду місця події. Безперечно, огляд має першочергове значення для виявлення та фіксації слідової інформації, однак доказова база кримінального провадження формується також під час проведення інших слідчих, процесуальних дій та експертних досліджень. У зв'язку з цим доречніше акцентувати, що огляд місця події створює первинну інформаційно-довказову основу розслідування.

3. На с. 117–118 дисертації автор детально описує порядок роботи з цифровими пристроями та технічними засобами фіксації під час проведення окремих слідчих дій. Разом з тим окремі положення наближені до рівня практичної інструкції, тоді як у дисертаційному дослідженні доцільно було б посилити їх теоретико-криміналістичне узагальнення. Зокрема, опис технічних процедур варто підпорядкувати питанням належної фіксації, збереження цифрових доказів, забезпечення їх цілісності та подальшої процесуальної допустимості.

4. У підрозділі 3.3 автор слушно звертається до проблематики оцінки та використання результатів судових експертиз. Водночас потребує чіткішого розмежування оцінка висновку експерта як процесуальна діяльність і

використання експертних результатів як засіб визначення подальшої тактики розслідування. Крім того, специфіка воєнного стану мала б бути розкрита не лише через загальне значення експертизи, а й через ризики пошкодження об'єктів, порушення умов їх зберігання, ускладнений доступ до матеріалів та необхідність перевірки безперервності ланцюга володіння речовими доказами.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертаційна робота Філіпова Юрія Євгеновича є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертація Філіпова Юрія Євгеновича «Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні», подана до захисту на здобуття ступеня доктора філософії, є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, у якій отримано науково обґрунтовані результати, що мають значення для розвитку криміналістики, кримінального процесу, судово-експертної діяльності та практики досудового розслідування. У роботі розв'язано актуальне наукове завдання, пов'язане з формуванням теоретичних і практичних засад техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану.

2. Зміст дисертації відповідає заявленій спеціальності та предмету дослідження. Основні положення роботи пройшли належну апробацію, відображені у наукових публікаціях автора та характеризуються достатнім рівнем обґрунтованості. Дисертацію підготовлено грамотною юридичною мовою, її структура узгоджується з метою, завданнями й логікою дослідження. Анотація відображає основний зміст дисертації, її наукову новизну, висновки та практичне значення одержаних результатів.

3. Дисертація Філіпова Юрія Євгеновича «Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану в Україні» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора

філософії і скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

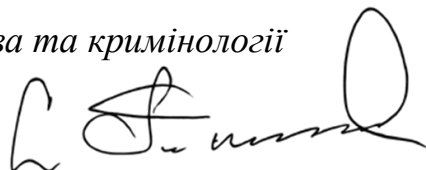
Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри кримінального права та кримінології

Івано-Франківського інституту

«Одеська юридична академія»

 Сергій ТОМИН